Opetus- ja kulttuuriministeriö 28.9.2017

Eduskunta
Tulevaisuusvaliokunta

Asiantuntijalausunto; perjantai 29.09.2017 klo 10:00

106/2017 vp Hallituksen esitys valtion vuoden 2018 talousarvioksi

Julkisen talouden velkaantuminen sekä siitä seuraavat sopeuttamistoimet asettavat opetus- ja kulttuuriministeriön toimialoille tiukat taloudelliset reunaehdot. Korkea sivistystaso, toimivat varhaiskasvatuspalvelut sekä laadukas ja maksuton koulutus ovat edelleen suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan perusta. Tasavertaisten ja laadukkaiden koulutuspalveluiden turvaaminen varhaiskasvatuksesta korkeakoulutukseen on turvattava kaikille suomalaisille myös vähentyvien resurssien tilanteessa. Toiminnan ja talouden sopeuttaminen toteutetaan tekemällä rakenteellisia uudistuksia ja lisäämällä koulutusjärjestelmän tuottavuutta ja tehokkuutta. Näitä toteutetaan erityisesti koulutuksen ja osaamisen kärkihankkeella.

Osaavan työvoiman saatavuuden varmistaminen taloudellisen kasvun tilanteessa on keskeinen opetus- ja kulttuuritoimen painopiste ensi vuoden talousarviossa. Siihen liittyen talousarvioon esitetään merkittäviä lisäyksiä koulutukseen ja tutkimukseen. Työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten määrä on kasvanut, mikä edellyttää entistä monipuolisempia työkaluja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Opetus- ja kulttuuriministeriö on sitoutunut puoliväliriihessä sovittuun 19 kohdan poikkihallinnollisen toimenpideohjelman toteuttamiseen yhteistyössä muiden ministeriöiden kanssa.

Hallitusohjelman mukaisesti valtionosuuksiin ei tehdä vuodelle 2018 indeksikorotusta.

Yleissivistävä koulutus ja varhaiskasvatus

Yleissivistävä koulutus ja varhaiskasvatus muodostavat merkittävän osuuden julkisista koulutukseen käytettävistä resursseista.

Varhaiskasvatuksen asiakasmaksuja alennetaan ensi vuoden alusta lukien, jonka vaikutus on noin 70 milj. euroa. Pieni- ja keskituloisen perheen maksut alenevat ja 2. lapsen sisaralennus nostetaan 50 %:iin. Maksutulojen menetys kompensoidaan kunnille. Hallitus käynnistää myös kokeilun viisivuotiaiden maksuttomasta varhaiskasvatuksesta yhteistyössä kuntien kanssa.

Koulutuksen saavutettavuuden turvaaminen on ensiarvoisen tärkeää koko yleissivistävän koulutuksen ja varhaiskasvatuksen kohdalla. Peruskoulun tasa-arvon vahvistamiseen ja haasteellisilla alueilla toimivien koulujen avustamiseen tarkoitettua rahoitusta lisätään 25 miljoonalla eurolla. Peruskoulun uudistaminen jatkuu. Uuden pedagogiikan ja uusien oppimisympäristöjen käyttöönottoa vauhditetaan. Koulujen kokeiluja ja kehittämistyötä tuetaan ja opettajien osaamista vahvistetaan. Vuonna 2018 kärkihankerahoitusta kohdennetaan digitaaliseen osaamiseen sekä kielikokeiluihin ja taiteen perusopetuksen saavutettavuuden edistämiseen yhteensä 24 miljoonaa euroa.

Lukiokoulutus uudistetaan. Tavoitteena on lisätä lukiokoulutuksen vetovoimaa ja sujuvoittaa siirtymistä lukio-opinnoista korkeakoulutukseen. Uudistuksen yhteydessä lukion rahoitukseen ei esitetä muutoksia.

Vapaaseen sivistystyöhön esitetään 153 miljoonan euron määrärahaa. Maahanmuuttajille tarkoitettu uusi koulutus käynnistyy. Keskeisenä sisältönä ovat luku- ja kirjoitustaidon ja suomen/ruotsin kielen taidon opinnot.

Ammatillinen koulutus

Ammatillisen koulutuksen reformi tulee voimaan vuoden 2018 alussa, jolloin koulutuksen lainsäädäntö, rahoitus- ja ohjausjärjestelmät sekä tutkintojärjestelmä uudistuvat. Samassa yhteydessä opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalle siirretään tutkintotavoitteinen työvoimakoulutus ja osa tutkintoon johtamattomasta työvoimakoulutuksesta, minkä vuoksi ammatillisen koulutuksen määrärahaa lisätään opetus- ja kulttuuriministeriön pääluokassa 50,7 miljoonalla eurolla. Työpaikoilla tapahtuvaa oppimista lisätään ja otetaan käyttöön uusi koulutussopimusmalli.

Ammatillisen koulutuksen uudistuksen toimeenpanon tukemiseen esitetään ensi vuodelle 15 miljoonan euron lisäpanostusta. Ammatillisen koulutuksen keskeyttämistä ja nuorten syrjäytymistä ehkäistään uudistamalla ammatillisen koulutuksen asiakaslähtöisiä toimintaprosesseja sekä kehittämällä ja ottamalla käyttöön niitä tukevia digitaalisia palveluita. Erityisesti kehitetään henkilökohtaistamista koskevia toimintatapoja, joilla voidaan parantaa koulutuksen läpäisyä, vähentää keskeyttämistä sekä kohdentaa syrjäytymisuhan alaisille tarpeellisia tukitoimia. Lisäksi kehitetään oppimista ja sen etenemisen seurantaa tukevaa oppimisanalytiikkaa koulutuksen järjestäjien käyttöön. Koulutusjärjestelmän, tukipalveluiden ja työelämän yhteistyössä rakennetaan polkuja koulutuksen ja työelämän ulkopuolella oleville nuorille ja aikuisille. Valtionavustuksia kohdennetaan laajaan hankekokonaisuuteen ammatillisen koulutuksen laadun kehittämiseksi. Painopistealueita ovat koulutuksen järjestäjien laadunhallintajärjestelmien päivittäminen reformin tavoitteiden suuntaisesti, laatukulttuurin vahvistaminen arjen toimintaprosesseja tukevaksi ja työpaikalla järjestettävän koulutuksen laadunhallinnan kehittäminen.

Nuorisotyöttömyyden vähentämiseksi ja osaamistarpeisiin vastaamiseksi ammatillisen koulutuksen tarjontaa lisätään 1 000 opiskelijavuodella, jonka kustannusvaikutus on 9,4 milj. euroa.

Korkeakouluopetus ja tutkimus

Korkeakoulujen rakenteiden ja toimintatapojen uudistukset ovat välttämättömiä korkeakoulujen pitkäjänteisten toimintaedellytysten turvaamiseksi.. Tavoitteena on osaamisen kokoaminen kilpailukykyisiksi keskittymiksi sekä tieteen ja tutkimuksen resurssien entistä tehokkaampi ja vaikuttavampi käyttö.

Korkeakouluopetuksessa ja tutkimuksessa edistetään korkeakoulutuksen ja tutkimuksen laatua, vaikuttavuutta ja kansainvälisyyttä. Profiloitumista tukevaa työnjakoa edistetään ja kehitetään opiskeluympäristöjä ja opiskelijavalintoja. Korkeakoulujen ja elinkeinoelämän yhteistyötä vahvistetaan.

Yliopistokoulutettujen lastentarhan opettajien koulutusmääriä nostetaan. Varhaiskasvatuksen henkilöstörakenteen kehittämiseen esitetään 5 miljoonan euron lisäystä vuodelle 2018.

Positiivisen rakennemuutoksen alueiden korkeakoulutetun työvoiman tarpeeseen vastaamiseksi esitetään 6 miljoonan euron määrärahaa. Yliopistojen verkostomaisen yhteistyön edistämiseen esitetään 2 miljoonan euron lisämäärärahaa.

Huippututkimukseen ja tutkimuksen vaikuttavuuteen panostetaan. Suomen Akatemialle esitetään määrärahavaltuutta lippulaiva-tutkimuskeskittymien toteuttamiseen 25 miljoonaa euroa vuodelle 2018. Vastaavasta panostuksesta vuodelle 2019 on sovittu kevään julkisen talouden suunnitelman yhteydessä. Lippulaiva-ohjelma vahvistaa suomalaisen tieteen huippuja ja tukee yhdessä innovaatioverkostojen kanssa tutkimuksen yhteiskunnallista ja talouden kasvua tukevaa vaikuttavuutta. Lippulaivat perustetaan yliopistojen ja tutkimuslaitosten yhteyteen.

Datahallinnan ja suurteholaskennan kehittämiseen esitetään 12 miljoonaa euroa vuodelle 2018. Kehittämisohjelmalla vahvistetaan muun muassa tekoälyyn liittyvää tutkimusta ja koulutusta.

Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen uudistamiseen esitetään 23 miljoonan euron määrärahaa vuodeksi 2018 osana osaamisen ja koulutuksen kärkihanketta. Opettajankoulutuksen kehittämisohjelman tavoitteena on taata opettajille mahdollisuus oman osaamisensa kehittämiseen läpi työuran.

Luonnontieteen ja matematiikan opetuksen laadun nostamiseen panostetaan lisäämällä määrärahoja 5 miljoonaa euroa.

Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen pääomitukseen esitetään 70 miljoonaa euroa. Ammattikorkeakoulujen TKI -toimintaan panostetaan 5 miljoonaa euroa osaamistarpeisiin vastaamiseen ja alueiden työelämän kehittämiseen.

Opintotuki

Perheellisten opiskelijoiden opintotukeen esitetään 75 euron kuukausittaista huoltajakorotusta, jota varten varataan 10 miljoonaa euroa. Opetus- ja kulttuuriministeriön pääluokkaan sisältyvien asumislisämäärärahojen tarve on vähentynyt opiskelijoiden siirryttyä 1.8.2017 alkaen pääosin yleisen asumistuen piiriin. Samassa yhteydessä korkeakouluopiskelijoiden opintorahaan ja opintotukiaikaan on kohdistettu rajauksia.

Kulttuuri ja taide

Kulttuurin ja taiteen rahoitukseen esitetään ensi vuoden talousarvioon yhteensä 456,6 miljoonaa euroa, joka on 6,7 miljoonaa euroa vähemmän kuin kuluvana vuonna. Rahapelitoiminnan voittovarojen osuus rahoituksesta on 244,3 miljoonaa euroa, jossa on 10,7 miljoonaa euroa kasvua verrattuna tähän vuoteen.

Taiteeseen ja kulttuuriin käytettävien rahapelitoiminnan voittovarojen kasvusta 10 miljoonaa irrotetaan jakamattomien voittovarojen rahastosta, ja siitä on tarkoitus käyttää miljoona euroa Kansallisteatterin Pienen näyttämön perusparannuksen suunnitteluun ja kolme miljoonaa euroa määrärahasiirtoihin työ- ja elinkeinoministeriön pääluokkaan, josta rahoitetaan audiovisuaalisen alan kannustinjärjestelmää. Lisäksi jakamattomien voittovarojen rahastosta tehdään kuuden miljoonan euron lahjoitus Suomalais-virolaisen kulttuurisäätiön pääomaan.

Teattereiden, orkestereiden ja museoiden valtionosuuksiin on esityksessä varattu yhteensä noin 105,1 miljoonaa euroa. Valtionosuus on tarkoitettu taide- ja kulttuurilaitosten käyttökustannuksiin. Määrärahamitoituksessa on otettu huomioon aikaisemmissa kehyspäätöksissä sovitut säästöt; vuosille 2016-2019 sovittu indeksikorotusten jäädyttäminen sekä kilpailukykysopimuksen mukainen säästö osana valtiontalouden sopeuttamistoimia. Valtionosuudet taide- ja kulttuurilaitoksille perustuvat henkilötyövuosiin ja yksikköhintaan. Henkilötyövuosimäärä valtion talousarviossa säilyy teattereilla, orkestereilla ja museoilla vuoden 2017 tasossa. Yksikköhinnan kustannustason tarkistuksesta johtuen taide- ja kulttuurilaitosten valtionosuudet nousevat noin 1,7 miljoonaa euroa tähän vuoteen verrattuna.

Taiteen ja kulttuurin toimialan virastojen (Museovirasto, Taiteen edistämiskeskus, Kansallinen audiovisuaalinen instituutti, Näkövammaisten kirjasto ja Suomenlinnan hoitokunta) toimintamenoihin esitetään ensi vuodelle yhteensä 36,4 miljoonaa euroa. Vähennystä kuluvaan vuoteen verrattuna on 3,9 miljoonaa euroa, joka koostuu mm. hallitusohjelman mukaisista toimintamenosäästöistä sekä kilpailukykysopimuksen mukaisista vähennyksistä.

Hallituksen kärkihankkeella parannetaan taiteen ja kulttuurin saavutettavuutta. Hankkeen tavoitteena on lisätä lasten ja nuorten tasavertaisia mahdollisuuksia osallistua taiteeseen ja kulttuuriin. Taiteen perusopetuksen ja muun taide- ja kulttuuritoiminnan tarjontaa lisätään ohjatulla kerhotoiminnalla ja lasten kulttuuritoiminnalla kouluissa. Prosenttitaiteen periaatetta laajennetaan muille kuin visuaalisille taiteenaloille ja kattamaan taide- ja kulttuuripalveluiden käyttöä sosiaali- ja terveydenhuollossa. Toimenpiteisiin on varattu vuosille 2016 -2018 yhteensä 10 miljoonaa euroa, josta vuodelle 2018 varataan yhteensä 2,6 miljoonaa euroa.

Kulttuuri- ja taidepolitiikan tavoitteena on taiteellisen ja muun luovan työn tekemisen edellytysten parantaminen. Kulttuurin perusta säilytetään vahvana ja elinvoimaisena. Tavoitteena on myös turvata taide- ja kulttuuripalveluiden saatavuus ja saavutettavuus.

Liikuntapolitiikka

Valtakunnallisia ja paikallisia liikuntaolosuhteita kehitetään ja tuetaan kansalaistoimintaa liikunnan edistämiseksi. Tavoitteena on liikunnan harrastamisen lisääntyminen kaikissa väestöryhmissä. Huippu-urheilua kehitetään tuloksellisesti ja vastuullisesti.

Osana hallitusohjelman kärkihankkeita toteutetaan tunti liikuntaa päivässä hanketta. Sen tavoitteena on, että jokainen peruskoululainen liikkuu vähintään tunnin koulupäivän aikana. Lisäksi jatketaan kokeiluja toisen asteen oppilaitoksissa – lukioissa ja ammattioppilaitoksissa. Hankkeeseen käytetään vuonna 2018 kärkihankerahoitusta 7 miljoonaa euroa.

Nuorisotyö

Nuorisotoimialalla edistetään nuorten osallisuutta ja elämänhallintaa sekä seurataan ja tuetaan nuorten kasvu- ja elinoloja. Nuorten työpajatoiminnan ja etsivän nuorisotyön toimintaa tehostetaan ja vaikuttavuutta lisätään.

Nuorisotakuusta yhteisötakuun suuntaan -kärkihankkeen rahoitusta kohdistetaan toimiin, joilla syvennetään nuorten palveluja tarjoavien tahojen välistä yhteistyötä ja kootaan hyväksi havaittuja toimintamalleja valtakunnallisesti hyödynnettäviksi. Nuorten työpajatoimintaa ja etsivää nuorisotyötä tuetaan osana kärkihanketta.

Rahapelitoiminnan voittovarat

Voittovaroja esitetään käytettäväksi yhteensä 564,5 miljoonaa euroa, josta taiteen ja kulttuurin osuus on 244,3 milj. euroa, liikunnan 158,9 milj. euroa, tieteen osuus on 106,5 milj. euroa ja nuorisotyön 54,8 milj. euroa. Aikaisempina vuosina kertyneitä jakamattomia voittovaroja tuloutetaan ensi vuonna 27,3 milj. euroa, josta 6,8 milj. euroa käytetään olympiastadionin peruskorjaukseen ja 6 milj. euroa Suomalais- virolaisen kulttuurisäätiön peruspääomaan.